

उच्च अदालत (पहिलो संशोधन) नियमावली, २०७५

उच्च अदालत नियमावली, २०७५ लाई संशोधन गर्न वाञ्छनीय भएकोले,

न्याय प्रशासन ऐन, २०७३ को दफा ३६ ले दिएको अधिकार प्रयोग गरी सर्वोच्च अदालतले देहायका नियमहरू बनाएको छ ।

१. **संक्षिप्त नाम र प्रारम्भ:** (१) यी नियमहरूको नाम "उच्च अदालत (पहिलो संशोधन) नियमावली, २०७५" रहेको छ ।

(२) यो नियमावली संवत् २०७५ साल भदौ १ गते देखि प्रारम्भ हुनेछ ।

२. **उच्च अदालत नियमावली, २०७३ को नियम १० मा संशोधन:** उच्च अदालत नियमावली, २०७३ (यस पछि "मूल नियमावली" भनिएको) को नियम १० को खण्ड (झ) पछि देहायको खण्ड (ञ) थपिएको छ:-

"(ञ) यस नियमावलीमा अन्य इजलासबाट हेरिने भनी तोकिए बाहेकका मुद्दा, निवेदन तथा प्रतिवेदन ।"

३. **मूल नियमावलीको नियम ११ मा संशोधन:** मूल नियमावलीको नियम ११ को,-

(१) खण्ड (ग) को सट्टा देहायको खण्ड (ग) राखिएको छ :-

"(ग) मुलुकी देवानी कार्यविधि (संहिता) ऐन, २०७४ को दफा १५७, मुलुकी फौजदारी कार्यविधि (संहिता) ऐन, २०७४ को दफा ७३ र ७९ तथा ऐनको दफा १५ अन्तर्गत परेका निवेदनपत्रहरू,"

(२) खण्ड (ग) पछि देहायको खण्ड (ग१) थपिएको छ :-

"(ग१) अभियुक्तका नाममा पक्राउ पूर्जा जारी गर्ने अनुमति सम्बन्धी निवेदन,"

(३) खण्ड (घ) को सट्टा देहायको खण्ड (घ) राखिएको छ :-

"(घ) मुलुकी देवानी कार्यविधि (संहिता) ऐन, २०७४ को दफा ६५ बमोजिमको निवेदन ।"

४. **मूल नियमावलीको नियम १४ मा संशोधन:** मूल नियमावलीको नियम १४ को,-

(१) खण्ड (ग) को सट्टा देहायको खण्ड (ग) राखिएको छ :-

"(ग) मुद्दाका पक्ष र साक्षीहरूलाई समाह्वान, इतलायनामा, म्याद, सूचना वा आदेश बमोजिमको पक्राउ पूर्जा जारी गर्ने, तामेल भई आएको म्याद वा सूचना रीतपूर्वकको भए नभएको जाँची बेरीतको देखिए बदर गरी पुनः रीतपूर्वक तामेल गराउने,"

(२) खण्ड (च) मा रहेका "मुलुकी ऐन, अदालती बन्दोबस्तको महलको ५३ नम्बर बमोजिमको" भन्ने शब्दहरूको सट्टा "फाँटगत रुपमा" भन्ने शब्दहरू राखिएका छन् ।

(३) खण्ड (झ) मा रहेका "मुलुकी ऐन जग्गा मिच्नेको महलको १० नम्बर वा अंशबण्डाको महलको ३१ नम्बर बमोजिम बाली रोक्का" भन्ने शब्दहरूको सट्टा "मुलुकी देवानी (संहिता) ऐन, २०७४ को दफा २३० बमोजिम सम्पत्तिको आयस्ता रोक्का" भन्ने शब्दहरू राखिएका छन् ।

(४) खण्ड (ञ) को सट्टा देहायको खण्ड (ञ) राखिएको छ :-

"(ज) मुलुकी देवानी (संहिता) ऐन, २०७४ को दफा १५६ को उपदफा (१), मुलुकी फौजदारी कार्यविधि नियमावली, २०७५ को नियम ९२ बमोजिम अन्तरकालिन आदेश जारी गरिपाउँ भन्ने निवेदनउपर कानूनबमोजिम निकास दिने,"

(५) खण्ड (म) को सट्टा देहायको खण्ड (म) राखिएको छ :-

"(म) मुलुकी देवानी कार्यविधि (संहिता) ऐन, २०७४ को दफा ५३, ५४ र ९१ अन्तर्गत परेका अनुमति सम्बन्धी निवेदन तथा मुलुकी फौजदारी कार्यविधि (संहिता) ऐन, २०७४ को दफा १३७ अन्तर्गत परेका निवेदनपत्रहरूमा आवश्यक निकास दिने,"

५. मूल नियमावलीको नियम २५ मा संशोधन: मूल नियमावलीको नियम २५ को उपनियम (२) को सट्टा देहायको उपनियम (२) राखिएको छ :-

"(२) रीत नपुगेकोमा प्रचलित कानून बमोजिम कुनै अवधि तोकेको भए सो अवधि भित्र र अवधि नतोकेको भए तीन दिन भित्र यो रीत पुन्याई ल्याउनु भनी लिखतको पहिलो पृष्ठमा लेखी रजिस्ट्रार वा निजले अधिकार सुम्पेको अधिकारीको दस्तखत र अदालतको छाप लगाई फिर्ता दिनु पर्नेछ ।"

६. मूल नियमावलीको नियम ४१ मा संशोधन: मूल नियमावलीको नियम ४१ को उपनियम (१) को खण्ड (घ) को सट्टा देहायको खण्ड (घ) राखिएको छ :-

"(घ) मुलुकी देवानी (संहिता) ऐन, २०७४ को परिच्छेद -३ बमोजिमको नागरिक अधिकारमा आघात हुने आशङ्का भएमा सो परिच्छेदको कुन दफाद्वारा प्रदत्त अधिकारमा कसरी आघात हुने सम्भावना छ सो कुरा,"

७. मूल नियमावलीको नियम ४२ मा संशोधन: मूल नियमावलीको नियम ४२ को उपनियम (३) पछि देहायको उपनियम (३क) थपिएको छ :-

"(३क) अन्तरिम आदेश छलफलको मितिसम्मका लागि अन्तरिम आदेश जारी भएको निवेदनपत्रमा तोकिएको मितिमा अन्तरिम आदेश सम्बन्धमा छलफल हुन नसकी अर्को मिति तोकिएमा सो मितिसम्म त्यस्तो आदेशले निरन्तरता पाउनेछ ।"

८. मूल नियमावलीमा नियम ५०क. थप: मूल नियमावलीको नियम ५० पछि देहायको नियम ५०क. थपिएको छ :-

"५०क.आदेशको कार्यान्वयन: (१) यस परिच्छेद बमोजिम परेका निवेदनमा भएको आदेश तयार भएको मितिले तीन दिनभित्र कार्यान्वयन गर्न अदालतले सम्बन्धित व्यक्ति वा निकायलाई लेखी पठाउनु पर्नेछ ।

(२) आदेश कार्यान्वयन नगरेकोले कार्यान्वयन गरी पाउँ भनी निवेदकले अनुरोध गरेको अवस्थामा अदालतले आवश्यकता अनुसार सम्बन्धित व्यक्ति वा निकायमा बुझी आदेश कार्यान्वयन गर्न लेखी पठाई कार्यान्वयन भए नभएको अनुगमन गर्नु पर्नेछ ।"

९. मूल नियमावलीको नियम ७३ मा संशोधन: मूल नियमावलीको नियम ७३ को उपनियम (४) को सट्टा देहायको उपनियम (४) राखिएको छ :-

"(४) मुद्दाको सुनुवाइको क्रममा भएका अन्तरकालिन आदेश उपर प्रचलित कानून बमोजिम पुनरावेदन सुन्ने अदालतमा निवेदन परेको कारणले मुद्दाको कारबाही रोकिने छैन ।"

१०. मूल नियमावलीको नियम ८२ मा संशोधन: मूल नियमावलीको नियम ८२ को उपनियम (१) पछि देहायका उपनियम (१क), (१ख) र (१ग) थपिएका छन् :-
- "(१क) अदालतले पेसी वा तारिख तोक्दा यथासम्भव मुद्दाका पक्षहरूको सुविधालाई विचार गर्नु पर्नेछ ।
- तर निजहरूको इच्छा अनुसारको दिन पेसी वा तारिख तोक्न अदालत बाध्य हुने छैन ।
- (१ख) मुद्दाको अङ्ग पुगेपछि अदालतको कार्यबोझ र मुद्दाको कार्यतालिका समेतलाई विचार गरी मुद्दा पेसीमा चढाउनु पर्नेछ ।
- (१ग) मुद्दाको कुनै पक्षले पेसीको तारिख लिन मञ्जुर नगरेमा वा तारिख नलिई गएमा सोही व्यहोरा तारिख भर्पाईमा जनाई फाँटवाला र सम्बन्धित अधिकृतले प्रमाणित गर्नु पर्नेछ ।"
११. मूल नियमावलीको नियम ८४ मा संशोधन: मूल नियमावलीको नियम ८४ को,-
- (१) उपनियम (३) मा रहेका "मुलुकी ऐन, अदालती बन्दोबस्तको महलको ११ नं. को अधीनमा रही " भन्ने शब्दहरूको सट्टा "मुलुकी देवानी कार्यविधि (संहिता) ऐन, २०७४ को दफा २७० वा मुलुकी फौजदारी कार्यविधि (संहिता) ऐन, २०७४ को दफा १७० को अधीनमा रही" भन्ने शब्दहरू राखिएका छन् ।
- (२) उपनियम (५) को सट्टा देहायको उपनियम (५) राखिएको छ :-
- "(५) बन्दीप्रत्यक्षीकरणको निवेदन, अन्तरिम आदेशको माग गरी परेको निवेदन पत्र, सजाय निर्धारण सुनुवाईको लागि पेश भएको मुद्दा वा इजलासबाट आदेश भएकोमा बाहेक साप्ताहिक पेसी सूचीमा नपरेको कुनै पनि मुद्दा इजलास समक्ष पेश गरिने छैन ।"
१२. मूल नियमावलीको नियम ८६ मा संशोधन: मूल नियमावलीको नियम ८६ को,-
- (१) उपनियम (३) मा रहेको "प्राथमिकता प्राप्त मुद्दा," भन्ने शब्दहरू पछि "सजाय निर्धारण सम्बन्धी सुनुवाईको लागि पेश भएको मुद्दा," भन्ने शब्दहरू थपिएका छन् ।
- (२) उपनियम (६) पछि देहायको उपनियम (६क) थपिएको छ :-
- "(६क) उपनियम (६) को अवस्थामा बाहेक अन्य अवस्थामा आफ्नो पक्षमा अन्तरिम आदेश जारी भएको मुद्दाको पक्ष वा निजको कानून व्यवसायीले मुद्दाको सुनुवाईको लागि तोकिएको पेसी स्थगित गराउन निवेदन दिएमा इजलासले पेसी स्थगित गरी अन्तरिम आदेश निष्कृत हुने आदेश गर्न सक्नेछ ।"
१३. मूल नियमावलीमा नियम ८७क. र ८७ख. थप: मूल नियमावलीको नियम ८७ पछि देहायका नियम ८७क. र ८७ख. थपिएका छन् :-
- "८७क.बहसको क्रम र इजलासको मर्यादा: (१) बहस गर्दा सुरुमा निवेदक, वादी वा पुनरावेदकका तर्फबाट उपस्थित कानून व्यवसायीले र त्यसपछि प्रतिवादी वा प्रत्यर्थीको कानून व्यवसायीले बहस गर्नेछ ।
- (२) कुनै मुद्दामा अदालतको सहयोगी (एमिकस क्युरी) समेत रहेछ भने निजले वादी प्रतिवादीको तर्फबाट नियुक्त कानून व्यवसायीको बहस समाप्त भएपछि बहस गर्नेछ ।
- (३) कुनै मुद्दामा दुवै पक्षको तर्फबाट निवेदन वा पुनरावेदन परेको रहेछ भने कुन पक्षका कानून व्यवसायीले पहिला बहस गर्ने भन्ने कुरा इजलासले निर्धारण गर्नेछ ।

(४) कानून व्यवसायी इजलासमा प्रवेश गर्दा, इजलास कक्षमा रहँदा, बहस पैरवी गर्दा वा इजलास कक्षबाट बाहिर निस्कँदा इजलासको मर्यादा कायम गर्नु पर्नेछ ।

८७ख. बहस अभिलेख गर्न सक्ने: (१) इजलासले आवश्यक ठानेमा कानून व्यवसायीको बहस रेकर्ड गरी अभिलेख गर्न सक्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम रेकर्ड गरिएको बहसलाई इजलास अधिकृतले आवश्यकता अनुसार लिपीबद्ध गरी मिसिल सामेल राख्नेछ ।"

१४. **मूल नियमावलीको नियम ८९ मा संशोधन:** मूल नियमावलीको नियम ८९ को उपनियम (३) मा रहेको "मुलुकी ऐन अदालती बन्दोबस्तको महलको १० नं." भन्ने शब्दहरूको सट्टा "मुलुकी देवानी कार्यविधि (संहिता) ऐन, २०७४ को दफा ९१" भन्ने शब्दहरू राखिएका छन् ।

१५. **मूल नियमावलीको नियम ९९ मा संशोधन:** मूल नियमावलीको नियम ९९ को उपनियम (१) मा रहेको "बक्सौनी" भन्ने शब्दको सट्टा "मुलुकी देवानी कार्यविधि (संहिता) ऐन, २०७४ को दफा ८२ बमोजिमको अदालती शुल्क" भन्ने शब्दहरू राखिएका छन् ।

१६. **मूल नियमावलीको नियम १०७ मा संशोधन:** मूल नियमावलीको नियम १०७ को सट्टा देहायको नियम १०७ राखिएको छ :-

"१०७. फैसला वा अन्तिम आदेश: (१) मुद्दाको सुनुवाई भएको दिन सम्बन्धित पक्ष र कानून व्यवसायीहरूको भनाई र बहस जिकिर समाप्त भएपछि इजलासले निर्णय गर्नु पर्नेछ ।

तर इजलाससमक्ष पेस भई छलफल भएको कुनै मुद्दामा इजलासमा बस्ने न्यायाधीशहरूको बीचमा अझ विचार विमर्श गर्नु पर्ने भई वा मुद्दाको जटिलताका कारणले उसै दिन निर्णय सुनाउन नसकिने भएमा फैसला सुनाउनको लागि इजलासले पन्ध्र दिनसम्मको अर्को तारिख तोक्न सक्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम निर्णय गर्दा प्रचलित कानून बमोजिम सजाय निर्धारणको लागि छुट्टै सुनुवाई गर्नु पर्ने भएमा सो प्रयोजनको लागि पेसी तारिख तोक्नु पर्नेछ ।

(३) उपनियम (१) वा (२) बमोजिमको निर्णय राय किताबमा लेखी निर्णय गर्ने न्यायाधीशले दस्तखत गरी सो निर्णय उपस्थित रहेको पक्षलाई सुनाई निजको सहीछाप गराउनु पर्नेछ ।

(४) निर्णय पश्चात कानूनले तोकेको अवधिभित्र फैसला लेखी निर्णय गर्ने न्यायाधीश वा न्यायाधीशहरूले सहीछाप गरी मिसिल संलग्न गराउनु पर्नेछ ।"

१७. **मूल नियमावलीको नियम १०८ मा संशोधन:** मूल नियमावलीको नियम १०८ को उपनियम (३) को सट्टा देहायको उपनियम (३) राखिएको छ :-

"(३) बन्द इजलासबाट हेरिएका मुद्दासम्बन्धी कागजातको प्रतिलिपि वादी, प्रतिवादी, निजहरूको कानून व्यवसायी र पीडितबाहेक अरूलाई दिनु हुँदैन ।

स्पष्टीकरण: यस नियमको प्रयोजनको लागि पीडित भन्नाले जाहेरवाला, कसूरबाट असर परेको व्यक्ति वा निजको संरक्षक वा हकवालालाई समेत जनाउँछ ।"

१८. **मूल नियमावलीको नियम १११ मा संशोधन:** मूल नियमावलीको नियम १११ को उपनियम (१) को खण्ड (झ) मा रहेका "मुलुकी ऐन अदालती बन्दोबस्तको २०२ नं." भन्ने शब्दहरूको सट्टा

"मुलुकी देवानी कार्यविधि (संहिता) ऐन, २०७४ को दफा २११ वा मुलुकी फौजदारी कार्यविधि (संहिता) ऐन, २०७४ को दफा १४०" भन्ने शब्दहरू राखिएका छन् ।

१९. मूल नियमावलीको नियम ११२ मा संशोधन: मूल नियमावलीको नियम ११२ मा रहेका "मुलुकी ऐन अदालती बन्दोबस्त महलको २०२ नं." भन्ने शब्दहरूको सट्टा "मुलुकी देवानी कार्यविधि (संहिता) ऐन, २०७४ को दफा २११ वा मुलुकी फौजदारी कार्यविधि (संहिता) ऐन, २०७४ को दफा १४०" भन्ने शब्दहरू राखिएका छन् ।

२०. मूल नियमावलीको नियम ११४ मा संशोधन: मूल नियमावलीको नियम ११४ को सट्टा देहायको नियम ११४ राखिएको छ :-

"११४.सुरु सदर फैसला वा अन्तिम आदेशको ढाँचा: (१) पुनरावेदन तहमा फैसला गर्दा शुरु तहको अदालतले फैसला गर्दा लिइएको आधार र कारण मनासिब देखिई प्रत्यर्थी झिकाउने आदेश नभई फैसला सदर हुने ठहरी फैसला भएकोमा इजलासले उपयुक्त देखेमा अनुसूची -७ बमोजिमको ढाँचामा फैसला वा अन्तिम आदेश तयार गर्न सक्नेछ ।

तर यो व्यवस्थाले मुलुकी देवानी कार्यविधि (संहिता) ऐन २०७४ को अनुसूची -२३ र मुलुकी फौजदारी कार्यविधि (संहिता) ऐन २०७४ को अनुसूची -४७ बमोजिमको ढाँचामा फैसला तयार गर्न रोक लगाएको मानिने छैन ।

(२) निवेदनमा भएको अन्तिम आदेश अनुसूची-८ बमोजिमको ढाँचामा लेखु पर्नेछ ।"

२१. मूल नियमावलीको नियम १२० मा संशोधन: मूल नियमावलीको नियम १२० को सट्टा देहायको नियम १२० राखिएको छ :-

"१२०.नक्कल दस्तुर: अदालतमा भएको मुद्दा मामिलासम्बन्धी जुनसुकै लिखतको नक्कल सो मुद्दासँग सम्बन्धित जोसुकैले देहाय बमोजिमको दस्तुर तिरी लिन पाउनेछ :-

- (क) अदालतबाट सारेर दिने नक्कलको हकमा ए फोर साइजको प्रत्येक पृष्ठको दश रूपैयाँ,
- (ख) आफ्नै तर्फबाट सारेर लैजान दिने नक्कलको हकमा सक्कल ए फोर साइजको प्रत्येक पृष्ठको पाँच रूपैयाँ,
- (ग) मिसिलमा रहेको कुनै लिखत वा कागजातको फोटो खिचेको प्रति फोटो बीस रूपैयाँ ।

तर सरकारी कार्यालय वा सरकारी कामको लागि सरकारी वकिलले कुनै मिसिल वा कागजपत्रको नक्कल सार्दा कुनै दस्तुर लाग्ने छैन ।"

२२. मूल नियमावलीको नियम १२८ मा संशोधन: मूल नियमावलीको नियम १२८ को सट्टा देहायको नियम १२८ राखिएको छ :-

"१२८.निरीक्षण दस्तुर: अदालतमा रहेको मिसिल वा लिखतको निरीक्षण गर्न देहाय बमोजिमको दस्तुर लाग्नेछ :-

- (क) मुद्दाको पक्ष विपक्ष वा निजको वारिसले दिएको निवेदनपत्रमा पाँच रूपैयाँ,

- (ख) मुद्दाको सरोकारवाला पक्ष विपक्षबाहेक अन्य व्यक्तिले दिएको निवेदनपत्रमा दश रूपैयाँ,
- (ग) मुद्दाको पक्ष विपक्ष वा निजहरूको वारिसले तत्काल निरीक्षण गर्नको लागि निवेदनपत्र दिएमा दश रूपैयाँ,
- (घ) मुद्दाको सरोकारवाला पक्षबाहेक अरूले तत्काल निरीक्षण गर्नको लागि निवेदनपत्र दिएकोमा बीस रूपैयाँ ।

तर नेपाल सरकारलाई सरोकार पर्ने मुद्दा मामिलाको मिसिल निरीक्षणको लागि सरकारी वकिल वा नेपाल सरकारबाट अधिकार प्राप्त कुनै व्यक्तिले दिएको निवेदनमा कुनै दस्तूर लाग्ने छैन ।"

२३. मूल नियमावलीको नियम १५७ मा संशोधन: मूल नियमावलीको नियम १५७ को सट्टा देहायको नियम १५७ राखिएको छ :-

"१५७. वैतनिक कानून व्यवसायीको नियुक्ति: (१) कानून व्यवसायी राख्न नसक्ने असहाय, अशक्त, नाबालक, आर्थिक रूपमा विपन्न वा थुनामा रहेका व्यक्तिलाई कानूनी सहायता उपलब्ध गराउन अदालतमा आवश्यक सङ्ख्यामा वैतनिक कानून व्यवसायी रहनेछन् ।

(२) वैतनिक कानून व्यवसायीको छनोट खुल्ला प्रतिस्पर्धाका आधारमा गरिनेछ ।

(३) उपनियम (२) बमोजिम वैतनिक कानून व्यवसायी छनोट गर्न अदालतले कम्तीमा पन्ध्र दिनको म्याद दिई इच्छुक कानून व्यवसायीबाट दरखास्त आह्वान गर्न सार्वजनिक सूचना प्रकाशन गर्नेछ ।

(४) उपनियम (३) बमोजिम प्रकाशित सूचनाको म्यादभित्र दरखास्त दिने व्यक्तिमध्येबाट अन्तरवार्ता लिई वैतनिक कानून व्यवसायीको पदमा उपयुक्त व्यक्ति छनोट गरिनेछ ।

(५) उपनियम (४) बमोजिम छनोट भएको व्यक्तिलाई अदालतले वैतनिक कानून व्यवसायीको रूपमा नियुक्ति गर्नेछ ।

(६) वैतनिक कानून व्यवसायी सम्बन्धी अन्य व्यवस्था सर्वोच्च अदालतबाट जारी निर्देशिका बमोजिम हुनेछ ।"

२४. मूल नियमावलीमा नियम १५७क., १५७ख., १५७ग. र १५७घ. थप: मूल नियमावलीको नियम १५७ पछि देहायका नियम १५७क., १५७ख., १५७ग. र १५७घ. थपिएका छन् :-

"१५७क. वैतनिक कानून व्यवसायीको काम, कर्तव्य र अधिकार: (१) वैतनिक कानून व्यवसायीले कानूनी सहायता शाखामा रही कार्यालय समयभर काम गर्नु पर्नेछ ।

(२) वैतनिक कानून व्यवसायीको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ

:-

(क) पक्षले दिएको निवेदनको आधारमा वा अदालतले तोकेका मुद्दामा असहाय, अशक्त, नाबालक, आर्थिक रूपमा विपन्न वा थुनामा रहेका व्यक्तिको तर्फबाट आवश्यक कानूनी लिखत तयार गर्ने र बहस पैरवी गर्ने,

(ख) खण्ड (क) मा उल्लिखित व्यक्तिलाई मुद्दासँग सम्बन्धित विषयमा परामर्श दिने,

- (ग) खण्ड (क) मा उल्लिखित व्यक्तिलाई मुद्दाको कारबाहीको अवस्थाका सम्बन्धमा जानकारी दिने,
- (घ) अदालतले तोकेको कारागारको भ्रमण गरी असहाय असक्षम पक्षलाई कानूनी सहायता प्रदान गर्ने ।

(३) प्रचलित कानून बमोजिम कानून व्यवसायीले पालना गर्नु पर्ने आचरण वैतनिक कानून व्यवसायीले समेत पालना गर्नु पर्नेछ ।

(४) वैतनिक कानून व्यवसायीले कानूनी सहायता प्रदान गर्नु पर्ने मिसिल बिना शुल्क अध्ययन गर्न वा कुनै कागजको नक्कल लिन पाउनेछ ।

(५) वैतनिक कानून व्यवसायीले आफूले गरेको हरेक कार्यको प्रगति विवरण, कानूनी सहायता उपलब्ध गराउने सम्बन्धमा देखा परेका कठिनाई र सो कठिनाई निवारण गर्ने उपाय समेत खुलाई प्रत्येक महिना अदालतमा प्रतिवेदन पेस गर्नु पर्नेछ ।

१५७ख. वैतनिक कानून व्यवसायीको सेवाको शर्तः (१) वैतनिक कानून व्यवसायीको पदावधि एक वर्षको हुनेछ र निजको काम सन्तोषजनक भएमा निजलाई पुनः नियुक्ति गर्न सकिनेछ ।

(२) देहायको अवस्थामा वैतनिक कानून व्यवसायी आफ्नो पदबाट मुक्त हुनेछ

:-

(क) निजले दिएको राजीनामा अदालतबाट स्वीकृत भएमा,

(ख) तोकिएको जिम्मेवारी इमान्दारीसाथ पूरा नगरेको, बेइमानी वा लापरवाही गरेको, निजले पालना गर्नु पर्ने आचरण पालना नगरेको वा बिना सूचना अदालतमा अनुपस्थित रहेको भनी अदालतले निजलाई पदमुक्त गरेमा,

(ग) निजको पदावधि समाप्त भएमा,

(घ) नेपाल कानून व्यवसायी परिषदबाट निजलाई कुनै प्रकारको सजाय भएमा,

(ङ) निजको मृत्यु भएमा ।

(३) उपनियम (२) को खण्ड (ख) बमोजिम पदमुक्त गर्नु अघि निजलाई सफाई पेस गर्ने मनासिब मौकाबाट बञ्चित गरिने छैन ।

(४) वैतनिक कानून व्यवसायीले अदालतले तोके बमोजिमको मासिक पारिश्रमिक र सुविधा पाउनेछ ।

(५) वैतनिक कानून व्यवसायीले सार्वजनिक बिदा बाहेक प्रत्येक महिना सम्बन्धित अधिकारीबाट स्वीकृत गराई बढीमा तीन दिन बिदा बस्न सक्नेछ । त्यस्तो बिदा सञ्चित गरी अर्को महिनामा लिन पाइने छैन ।

(६) वैतनिक कानून व्यवसायीले आफ्नो पदबाट मुक्त भएपछि निजले आफ्नो जिम्माका फाइल कागजात लगायतका अदालतका नगदी, जिन्सी सम्बन्धित अधिकारीले तोकेको कर्मचारीलाई अनिवार्य रूपमा बुझाउनु पर्नेछ ।

(७) वैतनिक कानून व्यवसायीले अदालतमा बहस पैरवी गर्दा छुट्टै वकालतनामा दिनु पर्ने छैन ।

१५७ग.स्वेच्छिक कानूनी सहायता सम्बन्धी व्यवस्था: (१) असहाय, अशक्त, नाबालक, आर्थिक रूपमा विपन्न वा थुनामा रहेका मुद्दाका पक्षहरूलाई स्वेच्छिक कानूनी सहायता (प्रो बोनो सेवा) उपलब्ध गराउन अदालतले आवश्यक व्यवस्था मिलाउन सक्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम स्वेच्छिक कानूनी सहायता प्रदान गर्ने कानून व्यवसायीको सूची अदालतले तयार गरी राख्नेछ ।

(३) उपनियम (१) बमोजिम स्वेच्छिक कानूनी सहायता प्रदान गरेको कार्यको अभिलेख अदालतले राख्नेछ ।

(४) कुनै मुद्दामा कुनै पक्षको प्रतिनिधित्व गरी दिन कुनै कानून व्यवसायीलाई अदालतले गरेको अनुरोध निजले स्वीकार गरेमा त्यस्तो कानून व्यवसायीको वकालतनामा आवश्यक पर्ने छैन ।

(५) उपनियम (४) बमोजिम तोकिएको कानून व्यवसायीलाई सेस्तेदारले मिसिल अध्ययनको सुविधा मिलाई दिनु पर्नेछ ।

१५७घ. अदालतको सहयोगी (एमिकस क्युरी) सम्बन्धी व्यवस्था: कुनै मुद्दामा समावेश भएको सार्वजनिक महत्वको विषय तथा जटिल कानूनी प्रश्नलाई दृष्टिगत गरी इजलासले सो मुद्दाको निरूपण गर्न अदालतको सहयोगी (एमिकस क्युरी) को रूपमा कुनै कानून व्यवसायी, सरकारी वकिल वा विशेषज्ञको सहयोग लिन सक्नेछ ।"

२५. मूल नियमावलीको नियम १६४ मा संशोधन: मूल नियमावलीको नियम १६४ को सट्टा देहायको नियम १६४ राखिएको छ :-

"१६४. सूचना प्रविधिको प्रयोग र त्यसको कानूनी मान्यता: (१) अदालतबाट मातहतका अदालत तथा अन्य विभिन्न निकायबीच म्याद तामेल गर्ने, तारिख लिने, प्रगति विवरण पठाउने र पत्राचार गर्ने, फिराद, प्रतिउत्तर, पुनरावेदन, रिट निवेदन, लिखित जवाफ, निवेदन आदि दर्ता गर्ने र सामान्य प्रकृतिका निवेदनका ढाँचाहरू (टेम्प्लेट) मार्फत सेवा उपलब्ध गराउने तथा अन्य काम कारबाहीहरू सूचना प्रविधिको माध्यमबाट समेत गर्न गराउन सकिनेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिम सूचना प्रविधिको माध्यमबाट पठाइएका म्याद सूचना, पत्राचारहरूको निस्सा मिसिल सामेल गरिनेछ ।

(३) अदालतले आवश्यकता अनुसार साक्षी परीक्षण र विशेषज्ञको बयान श्रव्यदृश्य संवाद (भिडियो कन्फ्रेन्सिङ) को माध्यमबाट गर्न सक्नेछ । यसरी गरिएको संवादको अभिलेखीकरण गरी राखिनेछ ।

(४) यस नियम बमोजिम सूचना प्रविधिको प्रयोग गरी गरिएको काम कारबाही कानून बमोजिम भएको मानिनेछ ।"

२६. मूल नियमावलीमा नियम १६४क. र १६४ख. थप: मूल नियमावलीको नियम १६४ पछि देहायका नियम १६४क. र १६४ख. थपिएका छन् :-

"१६४क. मुद्दाको कारबाहीको जानकारी दिन सकिने: (१) अदालतले मुद्दाका पक्षलाई इमेल वा मोबाइल फोनबाट मुद्दा दर्ता भएको व्यहोरा, साधारण तारिख तोकिएको मिति, पेसी तारिख तोकिएको मिति, पेसी चढेको मुद्दामा इजलासबाट मुद्दा स्थगित भएको, हेर्न नभ्याएको वा

आदेश भएको वा फैसला भएको भए सोको बेहोरा र सर्वोच्च अदालतले समय समयमा तोकेको अन्य विषयको जानकारी दिन सक्नेछ ।

(२) उपनियम (१) बमोजिमको मुद्दाको कारबाहीको जानकारी अदालतले तोकेको प्रक्रिया पूरा गरी पक्ष आफैले पनि लिन सक्नेछ ।

(३) मुद्दाका पक्षले मुद्दाको कारबाहीको स्थितिको जानकारी लिने प्रयोजनको लागि आफ्नो इमेल ठेगाना र मोबाइल फोन नम्बर अदालतमा पेस गर्नु पर्नेछ ।

(४) उपनियम (३) बमोजिम पक्षले उपलब्ध गराएको इमेल ठेगाना र मोबाइल फोन नम्बरमा दिइएको जानकारी निजले प्राप्त गरेको मानिनेछ ।

१६४ख. अदालतको वेबसाइट: (१) अदालतले सर्वोच्च अदालतबाट स्वीकृत नीतिको अधीनमा रही वा सर्वोच्च अदालतको स्वीकृति लिई अदालत र अन्य सरकारी कार्यालय तथा संघ संस्थाबीच हुने काम कारबाहीलाई छिटो छरितो र प्रभावकारी रूपमा सम्पन्न गर्न आफ्नो वेबसाइट निर्माण गर्न सक्नेछ ।

(२) अदालतको वेबसाइटमा साप्ताहिक तथा दैनिक पेसी सूची, मुद्दाको कारबाहीको स्थिति, अदालतका फैसला, सामान्य प्रकृतिका निवेदनका ढाँचाहरू (टेम्प्लेट) र अदालतले आवश्यक देखेका अन्य सामग्री राखिनेछ ।

(३) न्यायाधीशहरूको दस्तखत भइसकेपछि फैसला वा अन्तिम आदेश अदालतको वेबसाइटमा अपलोड गरिनेछ ।"

२७. मूल नियमावलीमा नियम १६६क., १६६ख. र १६६ग. थप: मूल नियमावलीको नियम १६६ पछि देहायका नियम १६६क., १६६ख. र १६६ग. थपिएका छन् :-

"१६६क.योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन समिति: (१) न्यायपालिकाको रणनीतिक योजनाअनुसार अदालतमा वार्षिक कार्ययोजनाको तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्न देहाय बमोजिमको योजना तर्जुमा तथा कार्यान्वयन समिति रहनेछ :-

(क) मुख्य न्यायाधीश वा मुख्य भई काम गर्ने न्यायाधीशले	
तोकेको उच्च अदालतको न्यायाधीश	-अध्यक्ष
(ख) रजिष्ट्रार	-सदस्य
(ग) रजिष्ट्रारले तोकेको अधिकृत	-सदस्य-सचिव

(२) उपनियम (१) बमोजिमको समितिको बैठकमा आवश्यकताअनुसार न्यायाधीश, सम्बन्धित उच्च सरकारी वकील कार्यालय, बार इकाइ र अन्य सम्बन्धित निकायका प्रतिनिधिलाई आमन्त्रण गर्न सकिनेछ ।

(३) उपनियम (१) बमोजिमको समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :-

(क) न्यायपालिकाको रणनीतिक योजनाको अधीनमा रही अदालतको लागि वार्षिक कार्यान्वयन योजनाको तर्जुमा र कार्यान्वयन गर्ने,	
(ख) वार्षिक कार्यान्वयन योजनाको आवधिक रूपमा समीक्षा गर्ने,	
(ग) रणनीतिक योजनाको कार्यान्वयनको लागि आवश्यक अन्य कार्य गर्ने ।	

१६६ख. पुस्तकालय समिति: (१) अदालतमा पुस्तकालयको उचित व्यवस्थापन र सञ्चालन गर्न देहाय बमोजिमको पुस्तकालय समिति रहनेछ :-

- (क) मुख्य न्यायाधीश वा मुख्य भई काम गर्ने न्यायाधीशले
तोकेको उच्च अदालतको न्यायाधीश –अध्यक्ष
- (ख) रजिष्ट्रार –सदस्य
- (ग) रजिष्ट्रारले तोकेको अधिकृत –सदस्य-सचिव

(२) उपनियम (१) बमोजिमको समितिको बैठकमा आवश्यकता अनुसार न्यायाधीश, सम्बन्धित उच्च सरकारी वकील कार्यालय, बार इकाइ र अन्य सम्बन्धित निकायका प्रतिनिधिलाई आमन्त्रण गर्न सकिनेछ ।

(३) उपनियम (१) बमोजिमको समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :-

- (क) सर्वोच्च अदालतको पुस्तकालय नीतिको अधिनमा रही पुस्तकालय सम्बन्धी नीति तर्जुमा गरी पुस्तकालय सञ्चालन गर्ने,
- (ख) अदालतमा आवश्यक पुस्तक, पत्रिका र सफ्टवेयरको व्यवस्था गर्ने,
- (ग) विद्युतीय पुस्तकालयको स्थापना र विकासका सम्बन्धमा आवश्यक कार्य गर्ने,
- (घ) अदालतमा पुस्तकालयको सुदृढीकरणको लागि आवश्यक अन्य कार्य गर्ने ।

१६६ग. सूचना प्रविधि समिति: (१) अदालतमा सूचना प्रविधिको उचित व्यवस्थापन र सञ्चालन गर्न देहाय बमोजिमको पुस्तकालय समिति रहनेछ :-

- (क) मुख्य न्यायाधीश वा मुख्यभई काम गर्ने न्यायाधीशले
तोकेको उच्च अदालतको न्यायाधीश –अध्यक्ष
- (ख) रजिष्ट्रार –सदस्य
- (ग) सूचना प्रविधि अधिकृत –सदस्य-सचिव

(२) उपनियम (१) बमोजिमको समितिको बैठकमा आवश्यकताअनुसार न्यायाधीश, सम्बन्धित उच्च सरकारी वकील कार्यालय, बार इकाइ र अन्य सम्बन्धित निकायका प्रतिनिधिलाई आमन्त्रण गर्न सकिनेछ ।

(३) उपनियम (१) बमोजिमको समितिको काम, कर्तव्य र अधिकार देहाय बमोजिम हुनेछ :-

- (क) सर्वोच्च अदालत सूचना प्रविधि समितिको नीति नियम र निर्देशनको अधिनमा रही अदालतको लागि सूचना प्रविधि सम्बन्धी योजनाको तर्जुमा कार्यान्वयन र अनुगमन गर्ने,
- (ख) अदालतमा सञ्चालनमा रहेका सफ्टवेयर सञ्चालनमा ल्याउने तथा जनशक्तिको क्षमता विकास गर्ने,
- (ग) अदालतमा सूचना प्रविधिको विकासका लागि आवश्यक अन्य कार्य गर्ने ।"

२८. **रूपान्तर:** नियमावलीमा ठाउँ ठाउँमा रहेको "कोर्ट फी" भन्ने शब्दहरूको सट्टा "अदालती शुल्क" भन्ने शब्दहरू राखी रूपान्तर गरिएको छ ।

२९. **खारेजी:** मूल नियमावलीको,-

(१) परिच्छेद-६ खारेज गरिएको छ ।

(२) नियम १५२ र १५३ खारेज गरिएका छन् ।

३०. अनुसूचीमा हेरफेर: मूल नियमावलीको,-

(१) अनुसूची -३, अनुसूची -४, अनुसूची -५ र अनुसूची -६ झिकिएका छन् ।

(२) अनुसूची -७ को सट्टा यसै बमोजिमको अनुसूची -७ राखिएको छ :-

"अनुसूची -७
(नियम ११४ सँग सम्बन्धित)

सदर फैसलाको ढाँचा

.....अदालत

..... इजलास

माननीय न्यायाधीश श्री .....

माननीय न्यायाधीश श्री .....

फैसला

२०... सालको मुद्दा नम्बर.....

निर्णय नम्बर:

मुद्दा: .....

पुनरावेदक

वादी /प्रतिवादी

विरुद्ध

प्रत्यर्थी

वादी /प्रतिवादी

सुरु फैसला गर्ने अदालत:

सुरु फैसला गर्ने न्यायाधीश:

सुरु फैसला मिति:

यस अदालतमा पुनरावेदन दर्ता भएको मिति:

पुनरावेदक वादी/प्रतिवादीको मुख्य पुनरावेदन जिकिर:

(१).....

(२).....

यस अदालतको निर्णय:

न्याय प्रशासन ऐन, २०७३ को दफा.... बमोजिम पर्न आएको प्रस्तुत पुनरावेदनमा देहायको आधार, कारण र कानूनी व्यवस्थाका आधारमा .....अदालतको मिति ..... को फैसला मिलेको देखिँदा परिवर्तन गर्नु पर्ने देखिएन । सुरु..... अदालतको मिति ..... को फैसला सदर हुने ठहर्छ । .....को पुनरावेदन जिकिर पुग्न सक्तैन ।

(१).....

(२).....

न्यायाधीश

उक्त रायमा सहमत छु ।

न्यायाधीश

इति संवत् २०.....गते रोज..... शुभम्"

आज्ञाले,

महेन्द्रनाथ उपाध्याय

रजिस्ट्रार

सर्वोच्च अदालत